

A visszatért Délvidék oktatásügye és tanügyi igazgatása.

(Előadás a Délmagyarországi Nevelők Egyesületének 1941.
november 26-án tartott ülésén.)

1941. április 10-e újabb fordulópont a magyar történelemben. Ezen a napon került vissza az aranykalászos drága Délvidék a Szent Korona testébe. Visszajött ez a terület a történelem jogán, mert hiszen ezer éven át a magyar katona állt őrt, azóta, hogy Árpád hadai bejöttek és a Kárpátok koszorúza medencében elfoglalták helyüket. Visszajött a vér jogán, annak a vérnek jogán, amelyet ezer éven át öntöztünk éppen ezen a területen. Visszafoglaltuk a földrajzi erők jogán. Centripetális erők követelték azt, hogy a levágott testrészt visszatérjen oda, ahova a földrajzi adottságok azt feltétlenül kívánták. És visszafoglalták a magyar akaratnak erejével, amely a szenvedések, küzködések, megpróbáltatások között örök bizalmon és reményen át mindig hitte és hiszi és vallja most is, hogy a Kárpátok övezte föld, melyet Isten egységesnek teremtett, egységes lesz a jövőben is. És ha most az Aldunánál és Titelnél ott állanak a mi határvadászaink, hogy figyelő szemmel védjenek bennünket a túlról jövő esetleges ellenséges áramlatoktól és hatásoktól és biztosítsák a belső területen a nyugalmat, akkor nyugodt lélekkel gondolhatunk arra, hogy ez a terület magyar volt és magyar lesz.

Egészen természetes, hogy ennek a 22 év óta leszakadt csonknak, amely visszatért a testhez, összeforradása és összeolvadása lassú, esetleg hosszas és lázas tünetek között fog történni. Természetes, hogy munkánkat nem folytathatjuk ott, ahol 22 évvel ezelőtt abbahagytuk, mert hiszen nálunk is továbbhaladt a történelem kereke és a lelkeségünk is megváltozott. Erősebbek, acélosabbak, teherbíróbbak lettünk, nagyobb tudunk alkotni, mint a gazdag és győzelmes nemzetek, vagy azok, akiket a győzők oly bőkezűen jutalmaztak. De más a lelkesége a visszatért területnek is. Azon a területen 22 éven át egy más impérium hirdette a maga célkitűzését és nevelte tömegeit, a felnőtteket és fiatalokat egyaránt: egy új és hatalmas délszláv állam gondolatában. Ha most mi tárgyilagos szemmel egy összeomlott és talaját veszített, vezető rétegében megsemmisült fajtának a lelki vívódását, az ezzel a vívódással kapcsolatos esetleges kilengéseit látjuk, annak a bölcs magyar megbocsátásnak a jegyében kell figyelniük, gyógyítanunk és javítanunk, amely fajtánknak örök jellemvonása volt. Ez lesz elsősorú feladatunk ennek az elszakított és az elszakítás után visszatért vidéknek szellemi átalakításában, az anyatesthez való visszatérítésében és összeolvadásában.

A képet az összeomlással kell kezdenem, mert hiszen Bács földjén, az elszakított Délvidéken az iskolapolitikával kapcsolatos későbbi intézkedések szoros kapcsolatban vannak az 1918–1919. évi összeomlással s a történeti fejlődésben is elválaszthatatlanok attól. A Délvidék 1918-ban váratlanul ajándékképpen a délszláv állam ölébe hullott. Isko-

lái, épületei és teljes tanári testületei átmentek az idegen impérium kezébe. A jugoszláv állam készen kapott egy magas kultúrát, berendezésével, dologi és személyi leltárával, kiválóan felépített és felszerelt iskolákat és kiválóan képzett tanári kart. Egy olyan népnek, amely Ó-Szerbiában hozzánk, a nyugatiakhoz viszonyítva alacsony kultúrszinten állott, mindaz, amit e gazdag területen, az ország kincsesbányájában nemcsak az iskolai, de az élet minden területén kapott, oly magas volt, hogy ők csak a készet fogadták el és ujat nem alkottak hozzá. Egyetlen egy része van ennek a területnek, Ujvidék és a dobrovoljac-telepek, ahol építettek és alkottak, mert ezek voltak azok az erősségek és szerintük megdönthetetlen várak, amelyek számukra meg fogják tartani Bács földjét. Ezen kívül csak egy volt még: a Szokol-házak, amelyeket a városban hatalmas arányokban — és el kell ismernünk, kitűnő belső berendezéssel — állítottak föl, de ezek elsősorban hadi és nemzetvédelmi szempontokat szolgáló intézmények voltak.

Mikor 1918-ban a jugoszláv impérium átvette a magyar szellemi kincstárát, képzett tanárai, tanítói nem voltak, iskolarendszere és iskolapolitikája még nem volt annyira kiépített, hogy azt a maga nevelő és oktató személyzetével és elgondolásával helyettesíteni tudta volna. Éppen azért történt, hogy kezdetben folytatták ugyanazt a módszert és rendszert, majdnem ugyanazokkal a tanítói és tanári testületekkel, amelyeket azon a területen találtak. Természetes, hogy idők folyamán, mihelyt a maguk nevelőit be tudták állítani, tekintet és kímélet nélkül leváltották a magyar tanítói és tanári rendet és helyébe állították azokat, akik az ő állameszméik hűséges kiszolgálói voltak. Azok a tanárok és tanítók, akik nem tudták vagy nem voltak hajlandók megtanulni az államnyelvet, elvesztették állásukat, vagy pedig az anyaország belső részébe helyezték át őket, rendszeren egészségtelen vidékekre, ahol nem bírták el az éghajlatot. Az államvezetés 22 esztendő alatt lassankint kicserélte a tanári testületeket, kicserélte a lelkeket és azt az egész szellemet, amelyet a magyar állam hosszú évszázadokon át ezen a földön felépített és biztosított.

A husvéti feltámadással feltámadt a magyar csillag is ezen a területen és elfoglalta helyét a magyar katonai közigazgatás. A katonai közigazgatás példás gyorsasággal, elismerésre méltó határozottsággal és óriási eredménnyel biztosította a szellemi jogfolytonosságot. Visszamenve a tizenkilences évre, visszahozta mind azokat, akik már öszülő fejjel, de fiatal és soha meg nem rokkant lélekkel és reménységgel vártak arra és bíztak abban, hogy felderül még Bács földjén a magyar hajnal. Ezek voltak a reményt rejtőzők, a magyar szellemi mécseseknek titkos őrzői, a magyar kultúra legnagyobb veszélynek kitett katonái és ők voltak azok is, akik az impériumváltozás alkalmával a bibliai Simeonként örömmel üdvözölték Hungária felkelő napját. Ők vették át a vezetést, összeszedték a széthullottakat és ma ők képviselik Bács földjén az 1919-ben megszakadt szellemi jogfolytonosságot. A négy hónapos katonai közigazgatás megszervezte az iskolarendszert, beállította a tanári testületeket és ott, ahol anyagi lehetősége volt, megtisztította az iskolákat elsősorban attól a sok-sok — mondjuk „anyagi” — marad-

ványtól és szellemi tehertételtől, amelyet a jugoszláv iskolarendszer tanítványaiban, sőt bizonyos mértékben a felnőttek között is meghagyott.

1941 augusztus 4-én tanári ingyenvonatok indultak Ujvidékre, a Leventeotthon óriási színháztermébe, hogy ezek, mint szellemi fáklyavivők, őrtállók és alkotók, a magyar szellemnek ujanővesztői, hűségeskút teyének a becsületen magyar nevelői kötelességekre.

Augusztus 4-én szűnt meg jogilag a katonai közigazgatás és akkor ünnepélyes keretek között mintegy kétezeröttszáz ember esküdött fel a magyar kultúra zászlajára és arra, hogy ezen a területen a magyar állam tekintélyét és becsületét meg fogja védeni és mindent el fog követni, hogy a lelkeknek megbékélését, a szellemi és lelki összeforrását biztosítsa.

A polgári közigazgatással kapcsolatban a tanügyi igazgatás bizonyos átmeneti szervezetet kapott. Bács földjének 42 közép- és középfokú intézete és kb. 350 népiskolája van, mely az egy tanerős, hősies munkát kívánó tanyai iskolától kezdve a 25–30 tanerős városi iskoláig minden iskolafajt magában foglal. Ez a szervezet a tanügyi közigazgatás terén egyelőre nem kapott állandó és végleges formát. Mindaddig, amíg a Délvidék visszatért és visszatérendő részei nem alkotnak olyan tanügyiigazgatási egységet, amely külön tankerületté alakítást követel, a terület másodfokú tanügyiigazgatási kirendeltség hatáskörébe utaltatott. A tanügyiigazgatási kirendeltség II. fokon Ujvidék székhellyel magában foglalja a Duna-Tisza közének visszatért részeit, tehát Bács-Bodrog vármegyét, kivéve a bajai háromszöget, mely Bács-Bodroghoz tartozott ugyan, de az anyaországgal együtt maradt. Ezt a nagy területet a népoktatási vonalon két részre osztották. Egyik része az I. fokú tanügyiigazgatási kirendeltség Zomborban, tanfelügyelői hatáskörrel, a másiknak székhelye Ujvidék. Az ujvidéki kirendeltséghez tartozik Magyar-kanizsa. Ujvidék, Zenta város és az óbecsei, palánkai, titeli, zsabylai és zentai járás. A zombori kirendeltséghez tartoznak: Zombor, Apatin, Szabadka, valamint a kulai, topolyai és zombori járások. Nem tartozik természetesen ide a visszatért baranyai háromszög és a Muraköz. E területeket részint a pécsi, részint pedig a szombathelyi főigazgató hatáskörébe osztották.

A II. fokú tanügyiigazgatási kirendeltségnek külön népiskolai, polgári iskolai, középiskolai és gazdasági középiskolai szakelődői vannak. A terület kb. fele a szegedi tankerületnek: a szegedi tankerületben 86 közép- és középfokú iskola tartozik a főigazgató hatáskörébe, a II. foku tanügyiigazgatási kirendeltségnek 42 közép- és középfoku iskolája van. Népoktatási intézmények tekintetében kedvezőbb az arány a kirendeltség javára, mert míg a szegedi tankerületben 3 tanfelügyelőség van (Csanád, Csongrád és Békés vármegye) 3 tanfelügyelővel, addig Bács-Bodrog megyében két I. foku tanügyiigazgatási kirendeltség van tanfelügyelői hatáskörrel. A szegedi tankerületben mind a középfoku, mind pedig a népoktatási intézeteknek kb. a fele felekezeti, tehát nem közvetlen rendelkezés alatt álló iskola, a II. foku tanügyiigazgatás területén egyetlen felekezeti középiskola van: aszabadkairómai katolikus polgári leányiskola, felekezeti népiskola pedig egyetlen egy sincs. Valamennyi állami jellegű

s a német alapítványi iskolák is közvetlen rendelkezés alatt állanak, ami annyit jelent, hogy a kirendeltség területén nemcsak a szellemi vezetés, hanem minden anyagi és dologi intézkedés is a II. foku, illetve I. foku kirendeltség hatáskörébe tartozik. Összehasonlításként szolgáljon még az is, hogy amíg az augusztus végével megindult ügymenet szerint a szegedi tankerületi királyi főigazgatóság iktatószáma 1900 körül mozog, addig az újvidéki II. foku tanügyi igazgatási kirendeltségé 2500.

A kirendeltségek helyzete a következő: amíg az I. foku tanügyi igazgatási kirendeltségeknél, újvidéki és zombori tanfelügyelőségeknél végleges formára való kialakításra számíthatunk, addig az újvidéki II. foku tanügyi igazgatási kirendeltség valószínűleg meg fog szünni, vagy később egy más tankerülettel fog összeolvadni.

Az iskolafajok bemutatását a gimnáziumokkal kezdjük. Bács földjén a jugoszláv impérium idején a következő középiskolák voltak. Újvidéken volt egy reálgimnázium, és volt egy egyosztályos, meginduló klasszikus gimnázium, amelyet az elmúlt évben nyitottak meg. Szabadkán volt egy reálgimnázium. Zentán alsófoku gimnázium négy osztállyal, Óbecsén 8 osztályos reálgimnázium Újverbáson 8 osztályos német és 4 osztályos szerb reálgimnázium. Mikor Bács földjén a németiség bizonyos autonóm jogokat biztosított magának a nevelésben, engedélyt kapott Újverbáson egy német gimnázium létesítésére, akkor a magyar gimnáziumnak készített épületet, melyet a szerb gimnázium foglalt el, átadták a német nyolcosztályos gimnáziumnak, a szerb gimnázium pedig az igazgatói lakásból átalakított, pedagógiai szempontból teljesen meg nem felelő épületben helyezkedett el. Így ott a jugoszláv uralom utolsó két esztendejében egy négyosztályos szerb gimnázium volt. Ezenfelül Zomborban volt egy 8 osztályos reálgimnázium és Apatinban egy egyosztályos, megnyíló német gimnázium. Ehhez járult még Petrőcön egy 8 osztályos szlovák tannyelvű gimnázium. A gimnáziumot a cseh-szlovák állam saját pénzén létesítette és tartotta fenn, természetesen a jugoszláv állam hozzájárulásával. Petrőc és környéke nem igényli a 8 osztályos gimnáziumot, úgyhogy kisiparos és földművelő lakossága inkább egy négy osztályos polgári iskola felállítását kívánja most. Voltak ugyan tárgyalások arra nézve, hogy ezt a gimnáziumot, amelyet jelenleg nem nyitottak meg, újra visszaállítsák, ennek azonban egyelőre súlyos akadályai vannak. Az újverbázi német és a petrőci szlovák gimnáziumon kívül minden gimnázium szerb tannyelvű volt, kivéve a szabadkai 8 osztályos magyar tagozatot, ahol a tanítás nyelve magyar volt ugyan, de több tantárgyat szerb nyelven tanítottak. Ezen felül Zentán volt még egy magyar tagozat.

Ma 11 gimnázium van ezen a területen. Óbecsén 8 osztályos gimnázium, Szabadkán egy fiúgimnázium, kb. 970 tanulóval, 18 osztállyal és 40 tanárral, továbbá egy leánygimnázium 8 osztállyal, Újverbáson egy állami magyar gimnázium 8 osztállyal. Ennek alsó osztályai meglehetősen látogatottak, felső osztályaiban azonban kevés a tanuló. Újvidéken van egy állami fiúgimnázium 14 osztállyal és kb. 570 tanulóval, egy állami leánygimnázium 300 tanulóval. A felső osztályok az utóbbiban szintén néptelenek, aminek oka a régi lakosság nagy részé-

nek elköltözése; a felsőbb tagozatban most csak az oda költözött magyar állami tisztviselők és alkalmazottak gyermekei vannak. Ujvidéken az állam biztosított egy koedukációs szerb tannyelvű gimnáziumot 16 osztállyal. Tekintettel arra, hogy a fiúk és leányok együttes nevelése erkölcsi veszélyt rejt magában, ketté választattam egy külön fiú- és leánytagozatra. Zentán és Zomborban szintén fiúgimnázium van, itt és Óbecsén bejáró leánytanulókkal. Ebben az esztendőben az I. osztályba már nem vettünk fel leánytanulókat; azokat vagy polgáriba utaltuk, vagy valamelyik közelben levő leánygimnáziumba. Ezek mellett megmaradt az ujverbászi és apatini német gimnázium. Ezt a két gimnáziumot, az ujverbászi német tanítóképzővel és ovónőképzővel együtt a magyarországi németek szövetsége tartja fenn és teljesen a II. foku tanügyigazgatási kirendeltség rendelkezése és felügyelete alatt állanak.

Kereskedelmi középiskolák ugyanott létesültek, ahol a szerb idő alatt voltak: Ujvidéken, Zomborban és Szabadkán. Mindenütt koedukációs alapon. A kereskedelmi középiskolákban a koedukációt — jórészt hely hiányában — elfogadtuk ugyan, de arra törekszünk, hogy mindhárom városban külön állami fiú- és leányiskolákat állítsunk fel.

A tanítóképzés szintén megindult. Ujvidéken érettségizetteket átképző egyéves tanfolyam működött leányok számára, Zomborban koedukációs tanítóképző volt. Ma az a helyzet, hogy Ujverbászon van egy német tannyelvű, Ujvidéken pedig magyar tannyelvű állami fiú-, Zomborban ugyanilyen állami leány tanítóképző intézet.

A Délvidéken — Bács-Bodrog vármegye területén — a szerb megszállás alkalmával 1918-ban a következő helyeken voltak polgári iskolák: Apatinban, Bácspalánkán, Topolyán, Hódságon, Kulán 1-1, Magyarkanizsán, Óbecsén, Ujverbászon, Ujvidéken és Zomborban 2-2, Szabadkán 1. Összesen tehát 11 helyen működött polgári iskola. A szerb megszálláskor a magyar tannyelvű tagozatok mellé több iskolánál, ahol elég szerb anyanyelvű tanuló volt és kellő számú kisegítő tanerő, szerb-horvát nyelvű tagozatot szerveztek meg fokozatosan. A magyar tagozatot csak azokban az iskolákban hagyták meg, ahol az I. és II. osztályba legalább 30, a III. és IV. osztályba pedig legalább 20 magyar tanuló jelentkezett. A magyar tagozatokat azonban az idők folyamán a jelentkezők csekély száma miatt fokozatosan beszüntették. A ki nem elégitő számú jelentkezésnek a névelemzés volt az oka, de talán az a körülmény is, hogy a magyar szülők nem kívánták tovább iskoláztatni gyermekeiket, mert nem remélhették, hogy azok iskolai képzettségük alapján állami, illetve önkormányzati hivatalokban alkalmazást nyernek. A felsorolt 11 helyen a polgári iskola véglegesen sehol sem szűnt meg, legfeljebb a magyar tannyelv helyébe a szerb-horvát, illetőleg a német tannyelvet vezették be. A magyar tagozatok néhány iskolánál megmaradtak 1931-ig, vagyis a polgári iskolai törvény megjelenéséig, melynek 19. §-a határozottan kimondja, hogy a polgári iskolák tannyelve az állam nyelve. Ujvidéken a magyar tagozat a fiúiskolában már az 1928/29. tanév óta szűnetelt. A hivatalos jugoszláv felfogás szerint a polgári iskolák nem a polgári társadalom iskolái, hanem bizonyos mértékig szakiskolák voltak. Ennek következtében a szerb polgári iskola negye-

dik évfolyamával teljesen befejeződött. Ebből a szakiskolából gimnáziumba átlépni nem lehetett, hanem csak az u. n. technikai képzést adó, tehát ipari szakoktatást nyújtó ipari középiskolába. A kereskedelmi középiskolába csak jelesek és kitűnők léphettek át, de ezek is csak külön felvételi vizsgával. Ma a nagyobb helységekből összesen 21 polgári iskola működik, ezek államiak, kivéve a szabadkai római katolikus leányiskolát és két német alapítványi polgári iskolát, Újvidéken és Újverbáson.

Hogy mit jelentett a magyarság szempontjából a jugoszláv iskolázás rendszere, arra jó példa a következő. Szabadkán az októberi magánvizsgálatok alkalmával 56 derék magyar fiú állt előm, kiknek mindegyike csak 4—5 gimnáziumot végzett. A szemmel láthatólag magyarságuk miatt tanulmányukban megakasztott fiúk között találtam egyet, aki az V. és VI. osztályból egyidejűleg akart magánvizsgálatot tenni. Mivel a fiút az V. osztályban a szerb impérium alatt három tantárgyból buktatták meg, azt gondoltam, hogy az ilyen gyenge képességű tanulónak elég lesz egyszerre csak egy osztály anyagából letenni a magánvizsgát. A fiú, aki szőlőmunkás volt és kenyérkereset közben készült vizsgára, tiszta kitűnőre felelt. Közel harminc éves tanári pályámon ilyen tehetséggel nem találkoztam: az értelmes magyar fajnak kiváló példája volt. Ezen az alapon a fiú részére a következő osztályból is engedélyeztem a magánvizsgát, és ezt ő másnap, ismét kitűnő eredménnyel és gyönyörű írásbeli dolgozatokkal le is tett.

Újvidéki hivatalomban, mely valóságos rádióközpontja a délvidéki oktatási híreknek, százszámra tapasztaltam a fentihez hasonló eseteket. A magyarság Bács földjén zsellér, a föld nagyrésze nem az ő kezén van és jugoszláv elnyomatás idején érhetően még mélyebb kulturális szintre szorult. Így érhető meg aztán, hogy sok az olyan tiszta magyar származású fiú és leány, aki anyanyelvét csak törve beszéli vagy pedig tehetséges volta ellenére sem végzett iskolákat, mert hiszen elhelyezkedése elé áthághatatlan akadályok tornyosultak. Ezekben a bajokon és minden egyéb, a jugoszláv uralomból származó nevelési elmaradottságon van hivatva segíteni a magyar pedagógus rend a Délvidéken. Isten segítségével, egymás megértésével és a magyar türelmességgel meg fogjuk bizonyára oldani az ottani problémákat a következő időkben és el fogjuk érni, hogy a ma még gyakran ökölbe szoruló kezek, ellenséges indulatot lövelő szemek megnyihülnek és a Délvidék minden polgára beleilleszkedik a Szent Korona testébe.

Az elemi iskolákra vonatkozóan pozitív adataim csak az újvidéki I. fokú tanügyigazgatási kirendeltség területéről vannak. Mivel az elemi iskolák a két I. fokú tanügyigazgatási kirendeltség között arányosan osztrattak meg, a kép könnyen kiegészíthető.

Magyar nyelven tanítanak 76 iskolában, 53 iskolában a tannyelv vegyes. A 7 csak német nyelven tanító iskola mellett vegyes tannyelvű 20 iskola. Szerb a tanítás nyelve 4 iskolában, 43 vegyes szerb-magyar nyelvű iskola mellett. Ezen kívül van 8 szlovák, 1 rutén, 1 horvát és 1 sokác vegyes tannyelvű elemi iskola.

Az elemi iskolákban sok olyan tanító működik, akiket a magyar

állam a jugoszlávoktól vett át. Ennek oka az, hogy a magyar állam becsületesen megtartja a nyelvtörvényt, végrehajtja és őrködik a felett, hogy amennyiben a szülők óhajtják, a gyermek valóban anyanyelvi oktatásban részesüljön. Magyar gyermek azonban csak magyar iskolába tarthat!

A népoktatás irányában hozott nemzetiségi oktatásra vonatkozó rendeletek végrehajtása a magyar állam feladata és nemzeti kötelessége is, mert a becsületes magyar ember szavát megtartja és nem jelent nemzeti veszedelmet, ha mi ezen a vonalon adott szavunknak állunk, mert akkor viszont mi is becsületes hűséget kívánhatunk nemzetiséginktől.

A tanárképzés az első időben nem okozott gondot, mert volt elég állami tanító és tanár, akiket még a magyar állam költségén neveltek fel. Ma is nagyon sok szerb vezető emberrel találkozhatunk, akik tanulmányaikat a budapesti Tudomány- és Műegyetemen végezték. Ez a nyugati kultúra egészen mássá tette őket, mint azokat, akik ebből a kultúrközösségből kiestek és más kultúrkörben nevelkedtek fel.

A középiskolai tanárképzés a zágrábi és a belgrádi tudományegyetemnek tanárképzőintézeteiben folyt, ahol nyolc félév hallgatása után vizsgát tettek s u. n. diplomát kaptak. Ez a vizsgálat szaktárgyaikból történt. Ez után pályázhattak tanári állásokra. A tanári állás elnyerése után öt éven belül kellett az u. n. szakvizsgát letenni, nemcsak szaktárgyaikból, hanem még a pedagógiai tárgyakból is. A második év után adták meg rendszeren az engedélyt a vizsgára, amelyet Belgrádban egyetemi tanárokból álló állami bizottság előtt kellett letenniük. Ha öt éven belül ezt a vizsgát nem tették le, akkor elvesztették jogukat, hogy vizsgát tehessenek és így tanári diplomát szerezhessenek. A kereskedelmi iskolai tanárképzés részint a bölcsészeti, részint a jogi, részint a mérnöki karon történt. Ezeket szintén supplenseknek alkalmazták és második évük után tehettek gyakorlati vizsgát és ekkor végleges alkalmazást kaptak.

A középfokú iskolák tekintetében a következő volt a helyzet. Belgrádban és Zágrádban volt egy pedagógium, a belgrádi 4 évfolyamos felső, a zágrábi pedig két évfolyamos alsó. Aki két évet végzett, mehetett polgári iskolai tanárnak, aki négyet az tanítóképzőintézeti tanárnak volt alkalmazható! Gyakorlati vizsgát itt is kellett tenni és ha valaki nem tette le, az nem juthatott kinevezéshez, azonban taníthatott tovább is. A polgári iskolai tanárok számára Belgrádban és Zágrádban nyári tanfolyamok voltak. Hat hét alatt kijelölték az anyagot és utána egy évvel vizsgázhattak az anyagból. Testnevelési-, ének- és kézimunka tanárok rendszeren négy középiskolával és átképző tanfolyammal szerezték meg képesítésüket. Ezek mint szaktanítók alacsonyabb fizetési fokba voltak beosztva, kivéve a rajztanárokat.

A tanári fizetés a VIII. fizetési osztálytól a IV-ig lefelé ment. Ez utóbbit a magyarok rendszerint nem érték el. Azokat vagy előbb nyugdíjazták, vagy valamilyen okból ebből kizárták. A jelenlegi tanári létszámra vonatkozóan az alábbi statisztikai adatok nyújtanak áttekintést. A kirendeltség területén 634 közép-, középfokú és szakiskolai tanár van. A

11 gimnáziumban 239 tanár (167 férfi és 72 nő). Férfitanerők híján az állam fiúgimnáziumokban is alkalmazott nőket. A kereskedelmi középiskolában 29 férfi és 15 nő van, mivel ezek az iskolák egyelőre koe-dukáltak. Tanítóképzőkben 35 férfi és 13 nő van. Az újvidéki ipari középiskolában 7 férfi tanít; az intézetnek gépészeti és építészeti szakosztálya van. A 21 polgári iskolában 141 férfi és 155 nő van. A tanárok együttes száma 634.

A jelen tanév statisztikai adatai a tanulókra vonatkozóan a következők: 42 középiskolában 12.230 növendék van. A legnagyobb létszámu a polgári iskola 3078 fiú, 3083 leány. A gimnáziumban van 3507 fiú és 1463 leánytanuló. Az összes tanulóknak több mint a fele: 6864 magyar, még pedig 4051 fiú és 2813 leány. Német 1725 fiú és 980 leány, bunyevác (katolikus szerb) 344 fiú és 179 leány. A szerb tanulók száma 858 fiú és 689 leány, összesen 1547, amelynek túlsúlya a gimnáziumra esik (933 tanuló, 549 fiú és 384 leány.) Az elemi iskolákban kb. 100.000 a két kirendeltség tanuló létszáma, (kb. 50.000 magyar, 10.000 német, 25.000 szerb, azonkívül sokác, vend, cigány, zsidó.) Az uralomváltozás a magyar ifjúságot szellemi elnyomásban találta. Ezért a törvényes lehetőségek határain belül segítségükre siettünk, hogy az értelmes, de elhanyagolt ifjúságot felemeljük és a vezető rétegben való helyfoglalásra képesítsük. Ezt szolgálja az 57500/1941. V. K. M. V. sz. rendelet.

A másik, szintén a fenti rendeletben szabályozott magánvizsgálatok engedélyezése volt az a jótétemény, amellyel a szorgalmas és tehetséges magyar ifjak kellő képezéshez juthattak. Ezek a vizsgálatok a magyar ifjak becsületes szorgalmáról és érettségéről tettek bizonytságot. A képezés megszerzéséről intézményesen gondoskodik a minisztérium, amennyiben állami felügyelet alatt álló előkészítő tanfolyamokat szervez állami tanárokkal. Ugyanilyen tanfolyamok vannak rendezés alatt az anyaország területén is.

A miniszteri rendelkezés szerint azok a tanulók, akik jugoszláv imperium alatt nemzeti tárgyakból (szerb nyelv, történelem és földrajz) elégtelen jegyet kaptak, azoknak bizonyítványára rávezetendő, hogy „jogerélyes“. Az ilyen érettségi bizonyítványt még az egyetemek is elfogadják.

A délvidéki tanuló ifjúságnak általános jelleme általában megfelelő. Az uralmát vesztett rétegeknek a sebek fájnak és egyelőre csendes ellenállást tanusít. Másik részük törvényen kívüli mozgalmakban vesz részt. Ezeket a rendbontókat a rendőrség eltávolítja az iskolából és törvényes eljárást indít ellenük. A magyar ifjak erkölcsi és fegyelmi tekintetben az elmúlt 22 esztendő alatt meglehetősen szabatos magatartáshoz szoktak. A mi iskoláink fegyelmét csak fokozatos nevelés útján lehet ott megvalósítani. A remény azonban megvan, mert hiszünk fajtánk fegyelmezettségében. Mióta tanulóink felvették a Bocskai-sapkát, a fiúk s leányok tekintete egyaránt nyiltabb lett és bátrabban járnak azon a területen, amelyen azelőtt csak titkolódzva beszélhettek magyarul.

Az oktatás és nevelés búzgó és lelkes tanári karokkal megindult a helyzethez viszonyított átmeneti tantervvel, amelynek alapjondolata

az, hogy iskolafajainkat fokozatosan — hogy se a tanulóra, se a tanárra megterhelő ne legyen — vezessük át a magunk oktatásügyi rendszerébe. Ezek az intézkedések nagyrészt könnyítések a szaktárgyak és erősítések a nemzeti tárgyak tekintetében. Minden tanulónak meg kell ismernie és tanulnia a nemzeti tárgyak jellem és öntudaterősítő elemeit a magyar nyelv és irodalom, a magyar történelem és földrajz menetében, amely tantárgyak felemelt óraszámában és minden osztályban kötelezők. De a Délvidéken — és ez korszakos és nemzetpolitikai szempontból döntő jelentőségű újítás — minden iskolafajban kötelező a szerb nyelv tanulása, mint második idegen nyelv a német nyelv mellett, hogy a Délvidék kitermelt értelmisége tudja azt a nyelvet, amellyel a veie együttélő nemzetiségekkel megértetheti magát és amellyel az ott élő nemzetiségek vezetésére képessé válik.

A sebek fájnak. A területet meghódítottuk, a föld a mienk, a városok a mieink, az impérium a mienk — a lelkek még nem. Még hosszú időnek kell eltelnie addig, amíg azok a dacos, kemény és gyűlölködő tekintetek szeretettel és bizalommal fognak reánk visszanézni, míg az ökölbeszorított kezek kézfogásra nyílnak. Ezt elérni már nem a fegyverek feladata, hanem nekünk nevelőknek kötelességünk. Az iskolának a feladata az, hogy a gyermeknek szívét megnyerjük s a gyermekben keresztül eljussunk a családokba és bevigyük ide is a magyar szellemet, a magyar gondolatot. Azt a magyar gondolatot, amely ezer éven át életet adott. Én hiszem és elismerem, hogy a fiatal, nagyszerű, néha talán túlbúzó magyar nevelők olyan kulturát fognak a Délvidéken teremteni, amely a nemzettest e részén is megteremti azt a szükséges magyar szellemi egységet, amelynek létrejöttével ezen a földön élő minden hű magyar állampolgár szívvel és lélekkel fogja szolgálni az örök magyar gondolatot, a szentistváni nagy és erős, lakóiban megbékélt Magyarországot.

Dr. Balogh Ányos.

Táji nevelés.

Olyan író adta közre benyomásait nemrég a mai magyar középiskolában folyó nevelő munkáról, aki humanista beállítottságánál fogva egyoldalúsággal a földrajz javára meg nem vádolható. „*Szóljunk néhány szót a földrajzról. Régi panasz, hogy a történelem nem elég a geográfiai ismeretek ébrentartásához. Van, aki Catalaunumról szaval, de nem tudja, hogy Chalons-sur-Marne-nal azonos és Itáliában keresi a térképen. Galliát Svájjal téveszti össze. Lombardia helyéről fogalma sincs egy jeles, olvasott tanulónak.*¹ A tudásbeli sivárság elszomorító képe bontakozik ki e néhány sorból a középiskolát végzettek földrajztudását illetően. Lenne magunknak is ehhez hozzátenni valónk, és megjegyzéseinket a földrajzi tudatlanságnak éppen nem a kvantitatív oldalára íránk. Vannak ennél nagyobb hiányok is, melyek inkább minőségi síkon jelentkeznek.

¹ Zolnai Béla: Bepillantás egy gimnáziumba. (Magyar Szemle, 1941. október.)